

Юліанна ВІЩАК,
здобувачка вищої освіти третього рівня 1 року навчання
спеціальності 035 Філологія
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9227-9750>

ВІД УТОПІЇ ДО ПОСТАПОКАЛІПСИСУ: ФІКЦІЙНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ФЕМІННОГО СВІТУ

Окреслено специфіку зображення фемінного світу в науковій фантастиці. Проаналізовано його еволюцію від утопічних уявлень до дистопічних і постапокаліптичних сценаріїв. У центрі уваги – роль гендеру у формуванні суспільного ландшафту, взаємодія між уявленнями про фемінність та соціальними трансформаціями, а також зміни у сприйнятті жіночого досвіду в умовах кризових ідеологій. Розглядаються ключові тексти, що відображають різноманітні моделі фемінних світів, а також аналізуються їхні соціокультурні та політичні імплікації.

Ключові слова: наукова фантастика, літературознавство, гендерні студії, фемінізм, фікційна література

Актуальність. В умовах зростаючого інтересу до гендерних питань у контексті глобальних викликів і трансформацій, дослідження фемінних світів у художній літературі відкриває нові горизонти для розуміння соціальних структур та уявлень. Літературні утопії, дистопії та постапокаліптичні сценарії не лише відображають зміну культурних парадигм, а й слугують майданчиком для критичного осмислення ролі фемінності у формуванні майбутніх суспільств.

Метою публікації є аналіз фікційних зображень фемінного світу в літературі, зокрема, у жанрах утопії та постапокаліпсису, задля виявлення особливостей гендерного наративу та його впливу на формування соціокультурних уявлень. Дослідження прагне розкрити, як літературні твори різних епох відображають ідеали, страхи та надії, пов'язані з фемінністю, а також вплив цих текстів на сучасні дискусії про гендер, владу та соціальну справедливість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «фемінний світ» в літературі об'єднує уявлення про реальність, в якій фігурують інтерпретації жіночого досвіду. Це можуть бути як прямі описи жіночих контекстів, так і соціальні структури, де роль жінки є ключовою. Однак поняття «фемінного світу» часто поєднується з ідеєю перегляду існуючих соціальних норм, рефлексій щодо гендерних ролей, суспільних конструктів тощо.

Літературний жіночий дискурс активно розвивається з кінця XIX ст. і є відображенням особистісних і соціальних характеристик авторок. Сучасні інтерпретаційні підходи базуються на засадах і теоретичному апараті постструктуралістських концепцій Жака Лакана, Жака

Деріди, Мішеля Фуко. Основними проблемами тут постають проблеми влади, політики, мови, сексуальності/тілесності. Особливість філософської методології, зокрема, в тому, що через аналіз проявів феноменів «жіночого» та «фемінного», «чоловічого» й «маскулінного» в культурі вона маніфестує тезу про розвиток сучасної культури не лише під знаком логіки й свідомості, але й чуттєвості, тілесного досвіду [1, с. 246]. Елейн Шовалтер ввела у науковий обіг гінокритичний підхід як метод аналізу жіночої літератури, згідно з яким виокремлюють новий тип незалежного жіночого дискурсу, у якому жінка творить специфічні текстуальні значення, що базуються на власному досвіді та переживаннях і відрізняються від чоловічого канону репрезентації та письма [2]. Вона закликає знайти свою тему та систему, щоб розбудувати певну феміністичну методологію, не посилаючись на чоловічу критичну традицію.

Літературні жанри утопії та постапокаліпсису відображають суспільні знання та виклики, водночас пропонуючи простір для критики існуючих соціальних систем і можливих варіантів майбутнього. У літературі зображення жінок у цих жанрах варіюються від ідеалізованих образів до глибоких соціальних критик, що порушують питання гендерної рівності, ролі жінок у суспільстві та їхніх можливостей у змінених реаліях.

Утопія – це абстрактна модель ідеальної соціальної системи, що відповідає уявленням автора про гармонію людини й суспільства. У контексті фемінного дискурсу цей жанр представляє ідеальні суспільства, де чоловіки й жінки мають рівні можливості в політиці, економіці та соціальній структурі. Такі утопії розглядаються як своєрідні моделі суспільної трансформації та виклик сучасності, спонукаючи реципієнтів осмислити потенційні зміни та їх важливість у загальносуспільному, культурному та соціальному аспектах. Серед зразків утопічної фемінної та феміністичної літератури можемо виділити роман Шарлотти Перкінс Гілман «Їзем'я» («Herland», 1915). Згідно з сюжетом, троє студентів соціологів вирушають в експедицію територією, яку, за чутками, населяють виключно жінки – ізольована група з власною мовою, законами та суспільним устроєм. У цьому тексті Гілман виділяє декілька соціальних проблем серед яких: контроль над власним тілом (у тексті роману жінки народжують дітей шляхом партеногенезу), відсутність боротьби за владу та класові розриви, вільний вибір у формах діяльності, економічна незалежність тощо. Фемінні ознаки у тексті «Їзем'я» теж відрізняються від традиційних на момент написання твору – фізично сильні, кремезної статури жінки із короткими зачісками, які не використовують косметику та не носять прикраси. Головна ідея тексту – простежити ріст головних героїв від стереотипізованих уявлень про жіноцтво до усвідомлення утопічного суспільства – вільного від застарілих соціальних конструктів та ролей.

У творах жанру постапокаліпсис автори відображають світ після глобальних катастроф, де старі соціальні структури зруйновано, тому суспільство намагається створити світ із новими правилами та порядками. У багатьох постапокаліптичних творах жінки проходять трансформацію від пасивних жертв до активних діячок, що борються за виживання і самовизначення. Це відображає важливу еволюцію жіночих ролей у постапокаліптичних контекстах. Фемінні героїні в таких творах стають ключовими фігурами у боротьбі за соціальну справедливість та створення адекватної, рівноправної цивілізації. Серед зразків варто виділити «Голодні ігри» (2008) Сюзанни Коллінз, «Оповідь служниці» (1985) Маргарет Етвуд, «Голос» (2018) Крістіни Далчер. Кожна з цих книг описує постапокаліптичні суспільства, де жінки вимушені боротись за виживання та свої права, однак кожен твір піднімає різні соціальні теми: «Голодні ігри» – виживання та формування сильної персонажки в умовах бідності, насильства

та деструктивної соціальної структури; «Оповідь служниці» – сексуальне насильство, тиранію та обмеження контролю власного тіла; «Голос» – заборона здобувати освіту, економічна залежність та, фактично, рабство в умовах встановлених правил та законів.

Висновки. Зображення жінок в утопічних та постапокаліптичних жанрах постає важливими інструментами для дослідження соціальних і гендерних трансформацій. Утопії пропонують ідеалізовані моделі рівності між статями, де жінки мають можливість реалізовуватися та активно брати участь у суспільних процесах. Постапокаліптичні тексти, в свою чергу, зображують жінок як героїнь, що переживають глибоку трансформацію – від жертв до лідерок у боротьбі за нове суспільство. Обидва жанри розглядають можливості гендерної рівності та автономії жінок у майбутньому, пропонуючи рішення актуальних проблем сучасного світу. Літературні твори, що зображують фемінний світ, можуть стати відображенням існуючих суспільних питань або ж, навпаки, альтернативними просторами для пошуку нових моделей організації життя.

Список використаних джерел:

1. Агеева В. Гендерна літературна теорія і критика. Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: К.І.С., 2004. С. 426-455.
2. Showalter E. Towards a feminist poetics. The new feminist criticism. *Essays on Women, Literature and Theory*. New York: Pantheon Books, 1985. P. 125–143.

Отримано: 15.11.2024

Ірина КАЗИМІР,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри англійської мови

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0230-4281>

КОНТЕКСТУАЛЬНА СИНОНІМІЯ ЯК ПРОЯВ СЕМАНТИЧНОЇ НАДМІРНОСТІ

У запропонованій праці розглядається явище семантичної надмірності на матеріалі газетного тексту. Під час розгляду варіативної номінації референта/контекстуальної синонімії з позиції лінгвістики тексту у центрі уваги перебуває співвідношення лексичних одиниць та їх заміників, які відображаються у структурній та смисловій організації дискурсу (текстоутворювальна функція).

Ключові слова: контекстуальна синонімія, семантична надмірність, кореферентність, рекурентність, варіативність.

Актуальність теми. Контекстуальна синонімія є медіатором і транслятором семантичної надмірності у газетному тексті. У лінгвістиці номінативне варіювання певною мірою визначається сутнісними характеристиками мови як однієї з психічних функцій людського мозку. Так, поява варіантів та перейменувань може обґрунтовуватися прагненням мовної системи до постійної мінливості, плюралізму та динаміки функціонування.

Мета – встановити особливості функціонування явища семантичної надмірності в межах категорії контекстуальної синонімії.